

9.

ירידה ו' בסניג' שנא' וירד ד' על הר סיני אל ראש ההר. —

א.

כבר זכו בני ישראל, במומנט ההסתורי הנכבד של הנאולה ממצרים, בעת אשר השלימו את לבבם לאביהם שבשמים בבטחון נמור, ויכנסו לעבודתו בפועל, באהבה ובשמחה — לראות את ד' אלהיהם, בתוך ביתם, בקרב משפחתם, בחוג שכניהם קרוביהם' בהיותם מסבים על שלחנם לפני ד' — בתור אב רחמן לבניו האהובים, בתור „אב" השמח בשמחת בניו, והתפץ לעמר את שמחתם, בהופעתו בקרבם. כבר זכו בנ"י, לראות, במומנט מסוכן, במצב מדוכא, בהיותם צפויים לאכזרין מוחלט, המה וגשיהם וטפם וכל אשר להם, בהיות השונא האכזרי רודף בחמת כח, והים סוגר לפנייהם והמדבר הנורא מצדיהם, ואין מנוס ומפלט על דרך הטבע, — את ד' אלהיהם, אשר התרוטמו אליו למעלה מכל חפצי חיי שעה, — בתור „מלך", הנלחם להם ברודפיהם ושונאיהם ונפרע להם מכל צריהם, ומתוך צרת ימציאם פדות ורוחה, ואז ראו הליכות ק"לם, מלכם, ההולך לפנייהם בין גלי ים ההסתוריא הזועף, ומשים בו דרך לעבור גאולים אל מחוז חפצם, הנעלם מהם וננלה לו לבדו. ועדיין לא זכו ללמוד, איך יזכו את ארחם, להיותם ראויים להקרא „בניו" של ה', וישכן כבוד בתוך ביתם תמיד, איך יסדרו ויכלכלו את חייהם הפרטיים והצבוריים, הביתיים והעממיים, ויזכו להיות עבדי ד' וְעֲמּוּ, ויתהלך, מלכם' לפנייהם — ועדיין היו עתידים, לראות את ד' אלהיהם בתור „מורה" מתגלה, לתת להם תורה ומצוות, ולהודיעם חקי רצונו, אשר יעשו אותם ויתקיים ביניהם יחס אב לבנים ומלך לעמו.

ואם נתן ה' להם לבנִי בין הופעתו עליהם במצרים להופעתו שעל הים, ריוח של ז' ימים, להתרגל ולהתחנך בם, בהנהגת ה' והשגחתו הפרטית, להיותם הולכים במדבר, בארץ לא זרועה, אחרי ד' אלהיהם, "ההולך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם"—עד היותם מוכנים להופעה נכבדה ונשאה כזו, שהיתה על הים, שיהיו מוכנים לראות את המראות הגדולות אשר ראו שם ולהשיג את ההשגות שהשיגו, ולקבל את הרושם, שהיתה ההופעה צריכה לעשות עליהם (וכנ"ל) — להופעה זו התכליתית של מתן תורה וזכרית ברית עולם עם ישראל, נתן ה' ריוח של שבע פעמים שבעת ימים, מאז ההופעה של יצי"מ, להצטרף ולהודרך ולהתעלות, לרכוש להם ע"י הנסיון הכרות מוקדמות, והכנות חנוכיות, עד אשר יהיו מוכנים אל עצם ההופעה, ואל התכלית — היא קבלת התורה וזכרית הברית, ולכן היתה התקופה ההיא רבת הנסיונות, ככתוב בתורה, וכאשר נבאר בעזה"ש.

אבל לא בנקל ולא במהרה קננו הדעות הישירות וההכרות האמתיות בלבבות וברוחות בני ישראל, כי אם לאט, לאט ובקושי גדול, כי ההכרה הכללית והמוסכמת והרגילה ע"ד ה' והעולם והאדם היתה כל כך משובשת וכל כך רחוקה מהאמת, עד אשר ההכרה האמתית היתה פוגשת על כל פגיעה ופגיעה התנגדות עצומה מהדעות המוסכמות המפורסמות, אשר באה ללחם בן ולעוקרן, ולא בנקל עזבו הדעות הקבועות את פוזיציותיהן, אשר רכשו להן והתבצרו עליהן הרבה מאות בשנים. אבל לעמת כן, כל אלה ההכרות והאמתיות, שלמדו אותן בני ע"י הנסיון, או באותה התקופה החנוכית, לא לשעתן היו, כי אם לדורות עולם, ואחרי אשר תפסו להם מקום בישראל, שוב לא פסקו מהם, כי נעשו להם לקנין עולם, ומהם עברו ועוברים אל כל האנושיות. והנה הנסיון הראשון אחרי קי"ם היה במרה.

(ב) מרתה.

ויסע משה את ישראל מים סוף ויצאו אל מדבר שור וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים ויבאו מרתה וגו'.

ארז"ל (פ' כ"ד); ר' יהודה אומר, אמרו ישראל באותה שעה כלום הוציאנו ה' ממצרים אלא בשביל ה' דברים: (6) לתת לנו בזה מצרים; (7) להרכיבנו על ענני כבודו; (8) לקרע לנו את הים; (9) להפרע לנו מן המצרים; (10) לומר לפניו שירה; עכשו שכבר נתן לנו בזה מצרים וכו' נחזור למצרים וכו' אל משה באו ופרעו את השמר, שכך אמר לי ה', בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה.

אחרי כל המראות והחזיונות, הנסים והנפלאות, אשר ראו אבותינו במצרים ועל ים סוף, כבר דמו להם, כי תכלית נאות מצרים נשלמה במלואה, כבר נתקיימה הבטחת ד' לאברהם: וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי, ואח"כ יצאו ברכוש גדול. כבר ראו את כבוד ה' במצרים, במדבר ועל הים, וישפכו את נפשם שהיתה מלאה רגשי קודש על כל גדותיה בשירה (כנ"ל): כבר למדו ליראה את ה' ולהאמין בו, כבר למדו להתפלל אליו בעת צרתם, ולבטח בו בעת אשר קצרה ידם להושיע לעצמם—ומה להם עוד? למה להם להתענות עוד במדברות וללכת ארצה כנען, לרשת אותה, הלא ארץ מצרים קרובה היא, ארץ מבורכת, כגן ה' כארץ מצרים, וכבר נפלו לפניהם כל סוס רכב מצרים ופרשיו וחילו, והארץ היתה לבני ישראל, אשר קנו אותה בכבוש מלחמה; האין טוב להם, מאשר ישבו במצרימה ויאחזו בה ויכוננו בה מדינה ישראלית על עקרי האמונה באל יחיד, כל יכל, ויעבירו כל הגלולים, והאלילים כרות יכרתו מן הארץ, ואת כל הנימוסים והמנהגים הדתיים, אשר עבדו במ מצרים את אלהיהם, יהפכו לעבודת ה' אחד, כי אותה ה' מבקש (לפי מעותס). ובשום אופן הבין לא יכלה, תורה למה להם? המה דמו כי

כי „שמע ישראל“ היא תכלית היהדות, ולא ידעו, כי לשמע ישראל יש לצרף עוד: „והיה אם שמע תשמעו“... ולא ידעו, כי החרות והעמידה ברשות עצמו, אף אם בצירוף האמונה — בלי תורה — אין בהן ממש, כי בלי תורה יתהפכו לשרירות לב איומה, למרשיעות ומחפירות, — ולא שמעו אל משה, אשר דבר אליהם בשם ד', כי עוד עליהם לפרע שטר חוב: „תעבדון את אוהר הזה“, היא קבלת התורה, עד אשר הסיען משה בע"כ. והנה התחיל נסיון: ג' ימים הלכו במדבר שור ולא מצאו מים. „ויבאו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים המה“; לא הועיל להם כל ההון הרב, אשר נחלו מבזות מצרים, למלאות מחסרם, אשר מנע ד' מהם; כל הכסף והזהב, האוצרות והפגולות, אשר מצאו להם, לא יכלו להמתיק להם את מרירות המים במרה. —

„ויצעק אל ה' ויורוהו ה' עץ וגו'—, ויראהו“ לא נאמר, כי אם „ויורוהו“, דבר מן התורה הראה להם. [לקוט רנ"ו] „שם נסוהו“—שם למדו לדעת, כי ע"י הקנינים לברם לא ינצל האדם ממחסורי החיים וממרוותיו, והרבה מאורעות קשים, ופנעים רעים, ומרעין בישין מתוקנים לו, להשביעו במרורים ולהרותו לענה, ואין לו להאדם כל עצה ותחבולה, להרחיקם או להמתיקם, כ"א — ע"י התורה. ואז כשבאו לידי הכרה זו, גלה להם ה' מה הוא שואל מעמם, נוסף על הקנינים הרוחניים, שרכשו להם על ים סוף: „היראה והאמונה“— שהם בעצם הכנה לה, היא — „המשמעת“. „ויאמר אם שמע תשמעו... כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך, כי אני ד' רופאך“. אז הראו לדעת כי מבלי המשמעת, כל קניני הרוח וכל קניני העולם לא יועילו להם ולא יצילו ביום עברה, וכי אך ע"י התורה, ע"י דבר ד' וחקי רצונו ית' ימתיקו להם את כל צורות מרורות החיים, וכי אך על ידם ינצלו מכל מקרי ופנעי התבל ומכל מיני פרעניות, המתרגשות ובאות לעולם.

ג) מז.

הן הראו בני' לדעת לדורותיהם, כי קרוב ד' אל האדם, אשר ישים בטחונו בו, במומנטים יוצאים מן הכלל, במקרים נכבדים ביותר, כעין—יצי"ט וקי"ט, אבל כי צרכי כל [איש ואיש ומחסורי כל גויה וגויה, בכל דור ודור, בכל מצב ומצב, קרובים אל ה' וכי אלה צרכי בנ"א הפעוטים היומיים לא יבזו בעיני ה', האל הגדול והנורא, ולא יקטנו לידו הגדולה והרחבה, והאדם, הנאמן לד' ולעבודתו, יוכל להיות סמוך לבו, בטוח בחסדי ד' ויכלתו, שיספיק לו ולכל אשר לו די מחסורם, אשר יחסר להם — זאת היתה להם ללכוד ולהכיר עוד בטרם קרבו אל הר סיני, לקבל התורה. כי הדאגה והפחד מפני המחסר, האמת או המדומה, ירופפו את כל יסודות הדעת והבינה הישרה, וישימו לאל את כל דברי היצה"ט. וכ"ז אשר האדם לא השתחרר מתגרת יד הדאגה, על קיומו החומרי א"א לה לתורת ה', לכבש לה מקום בנפשו; אבל זה השחרור לא יתכן, כי אם אחרי ההכרה העמוקה, כי גם הדאגה הזו הראשונה והיותר עזה שבדאגות, לא תרביץ כמשא כבד על שכם האדם הנאמן לד', ולתורתו, (עי' מסלת ישרים פכ"א), כי אין לו להאדם, אלא לעשות את שלו, היינו, מה שהוא מחויב ומה שהורשה לעשות, אבל הברכה בידו של ה' היא, אשר לו נתכנו כל בתי בני אדם עם כל נפשותיהם הגדולות והקטנות ולפניו נגלו כל מחסוריהן הגדולים והקטנים, וידו פתוחה לתת לכל אחת ואחת די מחסורה. אשר יחסר לה—וכי בכלל אין להביט על פעולות האדם בשביל קיומו החומרי כעל חק טבעי הכרחי, כי אם כעל מצוה או חובה, והאדם בבקשת טרפו וטרף ביתו צריך להיות כאדם הפורע את חובו, לא כאדם הממלא תפקידו.

אם אמנם בני' במצרים היו מלומדי מכות וייסורים וענויים קשים וכל מיני פגעים ומרעין בישין, אבל דאגת פרנסה לא ידעו ולא

ולא הכירו. בהיותם עבדים לפרעה במצרים, היה לחם נתן מאדוניהם לשבע. ועוד אחרי צאתם לחרות, זכרו את שבתם במצרים על סיר הבשר ויאכלו את לחם לשבע, ואת הדגה ואת הקשואים וגו' אשר אכלו במצרים חנם. — ובבאם המדברה, אשר יחסר כל שם, הניחם ה' להרניש מתחלה את גודל הדאגה והפחד, אשר יקרו לאדם, ההולך אחרי טבעו והרגלו, בראותו את בלחות הרעב מרחפות לפניו, ואין כל תקוה נשקפת לו, מאין יבא עזרו ולחמו. ובהגיע הדאגה והפחד אל מרום קצם וישאו עיניהם אל אביהם שבשמים — אז נגלה להם ה' בכבודו בתור זן ומפרנס, ויהפך להם את המדבר השמם והריק, אשר יחסרו בו כל ההכנות הטבעיות להספיק צרכי בנ"א, אף היותר הכרחיים, לשלחן ערוך בלחם שמים, נחמד למראה (כזכר גז' לנן) וטוב למאכל (כפסחית דדכס), לאכל לשבעה להם, לנשיהם ולכל נפשות ביתם — דבר יום ביומו — למען יתחנכו למען יתרגלו, לאכל היום בשמחה את לחםם ולמלא היום את חובתם למי שנתן להם את הלחם, ולהיות בטוחים, כי מי שנתן היום הזה ואת לחמו, ואשר לפניו עבדו היום ביראה ושמחה, הוא אשר יתן את יום המחר עם חובותיו ועם לחמו ופרנסתו, ורק אנשים כאלה, אשר יספיק להם מן המזון מזוגות יום אחד בעדם ובעד ביתם, ראויים לקבל את התורה ולשמרה. [למען אנחנו הילך בתורת אב לא]. ורק הבטחון הנמור והשלם בד' יבטיח את האדם לתורת ד', מעבור עברות קלות וחמורות, הבאות מחמת דאגות חומריות מדומות או אמיתיות, וכל אשר לא למד, לשום בד' את מבטח היום הבא, את מבטח העתיד הקרוב מאד, אותו תוליד שולל גם הדאגה לעתיד רחוק, מעל ד' ותורתו. [דבר יום ביומו, מי שברא היום הוא ברא את פרנסתו, מכאן היה ר"א אומר, כל מי שיש לו מה יאכל היום ואומר מה אני אוכל למחר, ה"ז מקטני אמנה].

ארבעים שנה למדו בנ"י לדעת בכל יום ויום, כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם — לכל יחשב האדם את בקשת מרפו למלחמה

למלחמה—למלחמת החיים—עם הטבע והחברה, שעליו להשתדל בה בכל מאמצי כחו, ולעשות כל מצדקי דאפשר, מבלי הבחנה בין טוב לרע, בין מותר לאסור, כי אם — על כל מוצא פי ד' יהיה האדם—כי ה' יחתך קצבה לכל חי ויספיק צרכיו ויזמין את פרנסתו, אף במקום ובאופן שיחסרו כל ההכנות הטבעיות. ילאה שכל אנוש וכל חכמתו תתבלע וכל חשבנותיו יתברו ויד ה' לא תקצר, לפרנס את הבומתים בו ומצפים לישועתו תמיד! ולא שיחפץ ה' שישב האדם בחיבוק ידים ויאכל לחם עצלות, כי הבטלה והעצלות המה המגרעות היותר מפסידות לנפש האדם ולחברה, וה' צוה על העבודה והמלאכה, כי אם חפץ ד', שלא יטעה האדם לחשב, שההשתדלות והחריצות לאסוף ולכנס ולצבר הון—זה כל האדם, לבל יעלה כלו כליל על מזבח הפרנסה וההרוחה, לבל יחבב האדם את קללת א'! „בזעת אפיך תאכל לחם“ יותר מדאי, ויזיע ויזיע בלי הפוגות, עד שובו אל אדמתו,—ולא לבד על פת לחם, כי אם על מותרות וטיוולים אין מספר, ועל צבירת הון לשם תכלית—כי אם יכיר האדם וידע ויבין וישכיל, כי עקר עבודתו היא עבודת בוראו, ויתרון האדם ומעלתו לא יערכו לפי רוב השתדלותו בעבודת החלד ולפי רוב קנינו ונכסיו החומריים הנשפלים לו, כי אם לפי רוב קניניו הרוחניים והמוסריים והתורתיים, ולפירוב השתדלותו למלאות את תפקידו בתור אדם ואת וחובותיו לאלקיו ולפי רוב מלאותו את אוצרות נפשו חכמה ודעת ויראת ד'. ובקשת טרפו — היא ג"כ חובה אחת מחובות האדם לאלקיו שעליו להשלים באותו האופן ובאותה המדה, ובזה הדרך, אשר חפץ ד' יוצר האדם ובורא פרנסתו. ולמען השלים את זאת הכונה, נתן ה' לעמו, בתתו להם את תורת כלכלתו האמתית, החדשה להם, גם את יום—השבת“.

(ד) השבת.

זה יותר מאלפים שנה, שהשבת, שנתברכה ונתקדשה בסוף בריאת העולם (עיין פתיחה), היתה עזובה ושכוחה מכל אדם. עמה נשכחה גם ידיעת הבורא והאדון היחיד, אשר מחשבתו ורצונו נכרים מתוך כל הבריאה בכללה ומכל חלק היותר דק שבה. עמה נשכחה גם מעלת האדם, אשר נפח בו ה' ניצוץ מעצמותו ית', וערך זה האדם, אשר ה' זה היחיד עומד עמו תמיד ביחס ישר ובברית, ובחר בו, להיות הוא הראשון במשרתי ד', עושה רצון קונו ב ד ע ת וב בח י ר ה ח פ ש י ת. יותר מאלפים שנה עמדה השבת לפני כס יה ותתחנן: „לכלם נתת בן זוג, ורק אני בודדת עזובה ושכוחה“ (כ"ז י"ב). עד אשר בחר ד' בעמו ישראל ויוציאו מכור הברזל ממצרים ונתן לו את השבת. עד אז היתה השבת בודדת; גם מברכותיה, גם מקדושתה לא העניקה את בני האדם, כי לא טעמו צופה, ולא נהנו מנופה. עדיין לא היה השבת ל"ש ב ת ון", עדיין לא נצטוו בני אדם על השביתה ממלאכה בשבת, להיות לאות על חידוש העולם ע"י ד', ועל אדנותו המוחלטת כמבע וכתולדה. אך עתה, כבא ישראל על פי ה' במסרת הברית עם השבת, נצטוו על השביתה ממלאכות ידועות בחוג בקשת טרפו והכנתו. למען היות לו לעד, כי בקשת טרפו, ובמובן יותר רחב, רכישתו וכבישתו, קניניו ומשלח ידו, לא תפקיד המה לו, כי אם—חובה, לא תכלית, כי אם אמצעים, להגיע על ידם לתכליתו, היותר נעלה והיותר רמה, אשר פי ד' יקבנה.

והנה, בעת, אשר בכל יום ויום היה כל אחד ואחד מישראל מצווה לטרוח בעצמו, לבקש את טרפו וטרף ביתו, באותה המדה, שצוה ה', ואילו היה אחד מתעצל, או מאריך יותר מדאי בשינת השחרית, אז אבד את פרנסת היום ההוא לו ולכל נפשות ביתו כי חס השמש וגמס המן ולא היה ראוי עוד אלא ללבהמות—היה כל אחד מישראל מצווה לשבת ביום השבת ושלא לצאת החוצה לבקש את טרפו

טרפו, ואעפ"כ לא חסר דבר, כי כבר הכינה לו השנחת ה' מאתמול די מחסורו ליום ההוא, כי שביתה זו אינה שביתה אסורה מעצלות בדויה, כי אם מצווה ועומדת מפי ה', ומקודשת לו ית', ורב ערכה עוד יותר מזריזות המצווה, שבכל ששת ימי המעשה אותו הפה אשר צוה: "לקטו ממנו איש לפי אכלו עמר לגלגלת מספר נפשותיכם", הוא הפה שנזר: "שבת היום לה' היום לא תמצאוהו"; אותו הפה שצוה, "ששת ימים תלקטוהו" הוא שנזר: "וביום השביעי שבת לא יהיה בו".

ובכן ראו אבותינו במדבר, מגדול ועד קמון, ארבעים שנה, את קדושת יום השבת עין בעין, אלפים פעמים נכתב ונחתם אמתת יום השבת בישראל. לא היה איש ואשה, תינוק ותינוקת, חכם או טפש, יכולים להסתפק בקדושת יום השבת; כל שבת ושבת הכריזה על עצמה ביום שלפניה ובו ביום, ה' ברכו "במן" — בתתו לחם משנה ביום הששי, וקדשו "במן" — בשלילת המן בו ביום. (ראו כי ד' נתן לכם את השבת, "ראו" ולא — "רעו" עיין מ"ר שם).

ואחרי אשר נתן ה' לעמו את המן ואת השבת, צוה ע"י משה עבדו: "מלא העמר ממנו למשמרת לדורותיכם למען יראו את הלחם וגו' — המצוה הזאת בשרה את אבותינו במדבר, כי לכתם במדבר לא לעולם תהיה, ואינה אלא חינוך והכנה אל ביאת הארץ, ובכלל לכל עתידם הגדול והנצחי, למען אשר ידעו המה ודורותיהם, בבואם אח"כ אל ארץ נושבת, ויחיו בתנאים גורמליים טבעיים, כי עומדים המה ממעל לארץ ועבודתה ותוצאותיה וקניניה, וישמרו את היריעות, אשר קנו לחם בעת חינוכם במדבר, בלכם, לעולם, וגם אז בשבתם על אדמתם יביטו על כלכלת האדם ורכישתו, לא כעל "לחם" הבא לאדם ע"י מלחמת החיים עם הטבע והחברה, לא כעל "טרף" או "צידה", אשר עליו "לטרף" או "לצוד" לו בחזקת היד או בערמר תגריגית מן הטבע והחברה, כי אם כעל "מן" — כעל "מנה", הנתנת במדה ובקצב מאת מלכו של עולם, הקב"ה, החותך חיים וקצבר לבל

לכל חי. לכן השתמרה צנצנת המן במקום אחד עם לחות העדות, למען דעת, כי ה' נותן התורה, נותן גם את אמצעי החיים בשביל התורה; וה' הנותן את אמצעי החיים, נתן גם חק ומשפט, איך לכלכל את החיים, הנקנים על ידי אלה האמצעים: הככר והספר שניהם מרעה אחד נתנו, ומאן דיהיב חי, הוא יהיב מזוני. והנותן לאדם לחם חקן, הוא הנותן לו חקי חיים. ועל שניהם כאחד יתקים האדם ויחי.

ה) המים.

כפי הנראה מן האמור בפרשה (ס' א' ג'), יש לשפט, כי עוד—לא הגיע מחסור המים לידי סכנת צמאון, ועוד היו בני יכולים להסתפק במים שבכליהם עד בואם, חורבה, אשר שם היה נועד מפי עליון, לתת להם מים, כאשר הוכיח סופו על תחלתו, ורק דרך מסע אחד היה מפסיק בין ישראל לחורב, וגם מבלי מריבה ותלונה, היה ה' מביאם שמה בעוד מועד ומוציא להם מים מן הצור. כדי היה הקב"ה, שיבטחו בני ויאמינו בו גם ברבר הזה, ודים היו האותות והמופתים, החסדים והאמת, אשר עשה ה' לאבותינו, להוציא כל ספק מלבם פן יניחם ד' למות בצמא, ולהתכרר ולהתאמת בלבבם, כי כל מחסורי האדם ומשאלותיו קרובים אל ד' האלקים, וכי קרוב הוא לקוראים אליו באמת ועומד הוא לימינם, להושיעם ולחלצם מן המיצר—אבל, מלבד מה שלא מלתא זוטרתי היא, להשליך יהב הדאנות הכלכליות, ולשבת במנוחה שלמה ובבטחון נמור, בעת אשר הסכנה קרובה, ואין כל מוצא טבעי, להדברים היותר הכרחיים, אשר חי האדם תלויים בהם, עוד, כאמור, לא כל כך בנקל יכלו אבותינו, להשתחרר מתגרת יד הדעות הקדומות, אשר נעשו להם לטבע שני, ע"י השפעת קולטורת מצרים, אשר ישבו שם. וירב העם עם משה וגו'. וע"כ האריך להם הקב"ה, עד אשר צמאו באמת למים—וגם אז לא נתן להם מים, כי אם רק ע"י תפלתו של משה... וגם אחרי תפלת משה, לא זכו לראות את כבוד ד' כאשר ראו, בתנו להם

להם את המן בפעם הראשונה, כי אם משה וזקני העם נצטוו, לעבר לפניהם אל הצור — חורבה, והמים יצאו לקראת העם אל המחנה רפדימה, ומאז היו המים האלה מתהלכים עם ישראל בכל אשר התהלכו המה, וחונים בכל מקום חנייתם, והיא — בארה של מרים. ואמנם חז"ל קראו כאן ביני שיני, לדעתם היתה המריבה על דבר המים תואנה, להשמיע במרום קולם על אדות עוקר תעודתם, וכה יאמרו (שמו"ר כ"ז): ומה מריבה היתה שם? ר' יהודה ור' נחמי' ורבנן:

ר"א, אמרו, אם רבון הוא על כל המעשים, כדרך שהוא רבון עלינו, נעבדנו, ואם לאו — נמרד בו!

רנ"א, אמרו, אם מספיק הוא לנו את מזונותינו כמלך שהוא שרוי במדינה ואין בני המדינה צריכים לכלום נעבדנו, ואם לאו — נמרד בו!

ורבותינו אמרו, — אם מהרהרים אנו בלבבנו והוא יודע, מה אנו מהרהרים, נעבדנו ואם לאו — נמרד בו. אמר להם הקב"ה, אם בקשתם לבדוק אותי — יבא הרשע ויבדוק אתכם, מיד — ויבא עמלק. ביאור הדברים — כבר ראינו למעלה, שתיכף אחרי קריעת ים סוף, דמו בני, שכבר השלימו חפץ השי"ת וכבר הגיעו אל תעודתם, ורצו לשוב מצרימה (עין לעיל ז'), ורק משה הכריחם ללכת חזרה, כדי לפרע את השטר חוב, הוא, מה שהתנה ה' עם משה מראש, בראשית שליתותו: „בהוציאך את העם ונו' תעבדון את האלקים בהר הזה“, וכאשר הסיעם משה — ויסעו. אפס ככל אשר התקרבו אל המקום הנועד לקבלת התורה, כן התגבר היצר, וכן התגבר האי-רצון, וכן התגברו [אולי ע"י איוו אטעטיס] הספקות והמבוכה בקרב העם, ויתחילו להטיל תנאים, ולבקש אמתלאות, להשתמש מ,עבודת ה'" ומקבלת תורתו. [רפידים — שרפו ידם מן התורה, תנחו"מ א]. והנה לדעת ר"י, דנו על עצם השאלה: „אם ראוי לאדם, להיות עובד ד' אם לא? — ויחליטו: „אם רבון הוא על כל המעשים, כדרך שהוא רבון עלינו

עלינו נעבדנו, ואם לאו, נמרד בו" — היינו, אם יש אדון אחד לעולם, או כל בריה ובריה אדון לעצמה? אם יורח השמש, ויאר הירח, וירעם הרעם ויברק הברק, ויריקו העננים גשם ושלג, ותרשא הארץ דשא, ויסער הסער, ויפוח הרוח, ויחיה החי, וידבר המדבר — מפני שהם מצווים ועומדים מפי אדון אחד, בורא ומנהיג, מפקד ומצוה, מסדר ומכלכל יוצר וצר צורה, או— שהם כל אחד ואחד אדון לעצמו ורשות בפני עצמה, [כדעת חכמי מפרשים]?

שאלה הגונה!!! חקירה נפלאה!!! "אחרי כל הנסים והנפלאות, האותות ומופתים, אשר ראו במצרים ועל הים ובמדבר, לא נתברר להם, כי אדון אחד לעולם אשר לו יכרעו כל היצורים ברך, וכלם לו יעבדו, ולפניו ישתחוו קמן שבקטנים עד גלגל החמה, וכל הכחות כלם המה משרתיו, עושי רצונו וממלאי תפקידו, ומוציאי מחשבותיו וכונותיו מן הכח אל הפועל, וכלם כאחד ישלימו רעיון גדול אחד, אשר לא נגלה, אלא לפני היוצר והבורא ולפני יראיו, הבאים בסוד, והאדם העמד והפקד ממעל לכל צבא הברואים, לעשות—כמוהם— רצון קונו, —ולא כמוהם— שהם עושים מעשיהם בהכרת, והוא יעשה בדעת ובבחירה חפשית, יען כי הוא רצון אדונו, הבויה, והוא, האדם, עבדו, וזהו כבודו ותפארתו! קשה היה להם לפרוש מנלולי מצרים!!!...

לדעת ר"נ, דנו על שאלת עבודת ה' מצד האיכונומי שבה— אמנם כן, אמרו, ראוי לעבד את ה' בלי ספק, כי מלך גדול וגורא הוא, אבל, הלא סוף דבר, לא מלאכים אנחנו, כי אם בני אדם, קרוצי חומר, אשר צרכיהם מרובים, ומפולס רב—מי יעבד בעדנו ומי יעשה מלאכתנו? וכי לעולם נשב במדבר ונסתפק במן? והלא סוף שנכנס לארץ, ויהיה עלינו לחרש בעת חרישה ולקצר בעת קצירה וכו'—אם יספיק לנו את כל צרכינו, ותוציא הארץ גלוסקאות וכלי מלה

מילת, עד שנהיה פטורים מכל עמל אנוש ולא נהיה צריכים לכולם—
נעבדנו ואם לאו, נמרד בו!..

כאילו יש לו לאדם שתי רשויות ושני סוגי עבודות: רשות קונו ורשות עצמו, עבודת בוראו ועבודת עצמו?—והלא אין לו אלא ארון אחד, והוא—הקב"ה, ועבודה אחת, והיא לעשות רצונו, והכל בכלל. כל מלאכה וקנין וכשרון המעשה והנאה נכנסים בכלל עבודת ה'; וכך יהיה עובד ה' האומן באומנותו, והאכזר במחרשתו והסוחר בסחורתו, וחוטב עצים בגרונו, ושואב מים בדליו, אם יכלכל מעשיו ויסדר עניניו עפ"י התוה"ק, ויכון את לבו ומחשבתו אל הבו"ש, — כמו הכה"ג בקטרתו וברית ניהוחו, וחלוי בדוכנו, והישראל בקרבנו, וכן יהי' כל חיי האדם הארציים, אכילתו ושתייתו, הנאתו ושמחתו כלם עבודת ה', אם יהיו לפי מצות ה' וחקי רצונו ית"ש [עין טו"ע אורח חיים רל"ז].

דעת רבותינו — אם כי נוכל להשלות את נפשנו, לחשב כי מצאנו להעות ר"נ ור"י פתרוני אמת, אבל דעת רבותינו לא נתבררה לנו; ואולי כונתם, כי בג"י, אמנם, למדו לדעת את ידו החזקה ואת זרועו הנמויה, את משפטיו הנוראים, ואת חסדיו הנפלאים, את אדנותו ויכלתו, אבל ידיעת ה' את מצפוני לבב אנוש לא הכירו עוד מתוך הנסיון, ע"כ מצא בזה היצר מקום להטעותם, ולהטיל טפקות, ולהחליש בם את רגשי חובת עבודת האדם את אלקיו, עד שהחליטו „אם מהרהרים אנו בלבנו, והוא יודע מה אנו מהרהרים נעבדנו, ואם לאו—נמרד בו!...“

והנה לכל דעות רבותינו הג"ל, אילו היו רק כמסתפקים ושואלים, וכמבקשי אמת, ולא הביאו את עצמם לידי תסיסה, אילו היו רק כשואלים: „מה העדות והחקים והמשפטים וכו'?" היתה באה להם תשובת ה' בנחת ובלי הקפדה, אבל המה היו כשואלים: „מה העבודה הזאת לנו?" — המה התנו תנאים וערכו ריוולוציות, לאמר: אם כן—נעבדנו, ואם לאו—נמרד בו. ע"כ ענה להם ה' מן הסערה

הסערה... סגולה אחת יש לו להקב"ה בבית גניו, אשר רב כחה, להניס את כל צללי הספקות באמונות ודעות, ולדכא את כל תלונות זהתקוממות כנגד ד' ועבודתו — ו, הסרת טבעת" שמה, והיא עם ה,רעמים" — הבאים בעקבה מסוגלת מאד, לפשט כל עקמומיות שבלב ושב ראש, ועוד היה לאבותינו לשעום טעם הסגולה הזאת, קודם קבלת התורה, כדי שידעו ישראל לדורותיהם שכנגד תנאיהם: „אם, כן — נעבדנו, ואם לאו — נמרד בו" יש לו להקב"ה ג"כ תנאי כנגדם: „אם מקבלים אתם התורה — מוטב ואם לאו — שם תהא...!"

אמר הקב"ה: „אם בקשתם לבדוק אותי, ולתת לפני תנאים יבא הרשע ויבדק אתכם ויציע לפניכם את תנאו!" — מיד

יבא עמלק.

למראה הצר הצורך, הבא עליהם, כדרכו, בעם כבד וכיד חזקה, היו כל הטענות והתביעות, התלונות והמרירות, הספקות והגמגומים, התנאים והריזולוציות — כאין וכאפס. ואך עלה עלה משה ההרהר ויפרש כפיו השמימה, נסתכלו כולם כלפי מעלה, וכלם כאיש אחד שעבדו את לבם אל אביהם שבשמים, וקבלו עליהם עול מלכותו ועבודתו, ועי"כ ורק עי"כ, נצחו את אויביהם ויגרשו מעליהם. ותחת הרושם הזה נסעו מרפידים — חורבה, ויבאו שמה כלם כאיש אחד בלב אחד ובדעה אחת, לקבל את תורת ד', ולהבנס לעבודתו, וזוהו שרמז לנו הכתוב ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני ויחנו במדבר, „ויחן" שם ישראל (כלו כולם אחד שנין פירש"י) נגד ההר.

ו מתן תורה.

ומשה עלה אל האלקים וגו'.

אחרי אשר חנו בני נגד ההר, עלה משה בתור בא כחם אל ה', להגיד לה', כי נכונים המה בלבב שלם, ובגפש חפצה, לכנס בברית ה' ובעבודתו בלי שום תנאים, ולמלא את תעורתם, תכלית כל

כל מעשה ה', הגדול והנורא, אשר עשה לעיניהם, והוא מה שהודיע ה' למשה מראש, תעבדון את האלקים בהר הזה!.

ויקרא אליו ה' מן ההר כה תאמר לבית יעקב וגו' [עי' "מזמור" ט"ג 33, 32]. אחרי אשר נכנעו בנני ובאו בלבב שלם ובאנורה אחת להכנס בעבודת מטהקב"ה, ראה ה' שעכשו היא השעה הראויה המוכשרת, להעמידם על בידור הדברים, שנסתפקו בהם ונשארו בלי תשובה ואלה הדברים: "אתם ראיתם — אשר עשיתי למצרים — ואשא אתכם על כנפי נשרים — ואביא אתכם אלי". —

"אתם ראיתם". — (וכן להלן אחרי מ"ת: "אתם ראיתם") שני עמודי היהדות האלה, יציאת מצרים ומתן תורה מיוסדים לא גל, "אמונה" (שמושגה הרגיל קרוב להסכמה), כי אם על ראית עינים ועל הכרה חושית, נסיונית ברורה, אשר לא יניחו אתריהן שום ספק וטעות והטעה, כי געשו לעיני כל ישראל, לעיני אלפי אלפים מבקרים ומבקשים בירורים ונסיונות. "אתם ראיתם" — לא כמעשים, הנעשים בעולם ע"י בנ"א רק לעינים, להשפיע על החושים ועל כח הדמיון — המעשים האלה, שתוכלו להסתפק, אולי לא דקדקתם בדבר ועמדתם תחת השפעה. "אשר עשיתי למצרים" — לא כמעשי בני אדם ונפלאותיהם, שאין להם כל ערך עומד וקים, המעשים והנפלאות, אשר עשיתי במצרים לעיניכם. והלא כל אלה מאורעות הסתוריות, שאין כמוהם בגדל ובערך, מעשים כבירים, אשר הביאו מהפכות בעולם ותמורות מוחלטות בחייכם לעולמים; מעשים, אשר הרגיו גוים וממלכות; מעשים, אשר בשעתם, כל העולם כלו חל מפניהם ועמודי תבל יתפלצון. ובכלל, רק אני, אני, "עשיתי" ולא אתם ולא אחר זולתי. עדים אתם על המעשים הגדולים והנוראים אשר עשיתי במצרים, איך שהפלתי את הענק הנורא את מצרים אשר שלט על גוי ארץ, שליטה בלתי מוגבלת ועליכם דרך ברגל נאווה וכוז, למעצבת וגאלתי אתכם מעבדות עולם לחרות עולם; אתם ראיתם, איך שמתי בים דרך לעבור בו גאולים, בעת אשר

אשר לא היה לפניכם כל מוצא טבעי, וכל תקוה להצלה טבעית אפסה מכם, וצפויים הייתם כלכם למות ודאי — והצלתי אתכם מטות לחיים ונתתי נקמתי במבקשי נפשכם העריצים. אתם ראיתם, איך שהרימותי אתכם, היותר דלים והיותר חלשים שבמין האנושי מעפר, אשר הייתם מוטלים עליו מבלי תקוה לעזרה עצמית, ואשא' אתכם, אני, אני לבדי, למעלה מכל אשר תשיג יד כל חי (כנפי נשרים) — „ואביא אתכם אלי“—וקרבתי אתכם אלי, לבא אתכם ביחס ישר, בלתי אמצעי, ולכן שתי האמתיות האלה נעלו מעל כל ספק, ויוצאים מחוג כל דמיון ואמונה והסכמה, ונכנסים בכל פרטיהם אל חוג הידיעה וההכרה—והמציאות, „אתם ראיתם“, ולא זר—אי אפשר לכם, להטיל ספק באלה הדברים, אשר ראיתם, כי אם בהטילכם ספק במציאות עצמכם, כי ודאותם כודאות מציאותכם כודאות כל המציאות, אשר מחוצה לכם, שיריעתה והכרתה הגיע לכם. עיי' החושים [עיון זכרס ד', ל"ז—ל"ט]. לא על „אמונה“ יסד ה' את מכוני דתו, אף לא על „החקירה“—. ולא על „האמונה“ ולא על „החקירה“ תתקיים. „הידיעה“ היא יסוד היהדות ועל „המסרת הנאמנה תתקיים. וזו „הידיעה“ לא על השמיעה נוסדה מתחילה, כי אם על ראיית העינים, במראה ולא בחידות, כאשר אמר משרע"ה אל בני': „אתה הראת לדעת, כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו“ וצוה ה', וידעת היום והשבת אל לבבך, כי ה' הוא האלקים“ ונו'. אבל לא בכל דור ובכל עת יראה ה' נפלאות, עד כאן „ראיתם“ מכאן ואילך: „שמע ישראל! אבותינו ראו את ה'", בתור שליט בטבע ובתולדות בנ"א, בשברו בריחי ברזל במצרים, ובקרעו את הים, ויעבירם בחרבה, ואת רודפיהם ואת שונאיהם בתהומות טבע. המה „ראו“ את מעשי ה', הגדולים והנוראים, אשר עשה במדבר ארבעים שנה. המה „ראו“, כי מן השמים דבר ה' בהגלותו על הר סיני, ללמד לעמו תורה ומצות, ועל אלה ההכרות, אשר מסרו לנו אבותינו במסרה, וברושם טבעי נפשי, נוסדה יריעתנו והכרתנו

והכרתנו את ה' עד היום הזה. לא מתוך הטבע ומתוך ההסתוריא עלינו להוציא השערות, לפי דעתנו, ולנבב החלטות בעניני אמונות, דעות, כי אם על ידי כלי מחזה אלה, אשר נתן ה' בידנו, הן הנת היריעות וההכרות, אשר הגיעו לאבותינו ולנו, ע"י יצי"מ ומתן תורה, עלינו להסתכל בטבע ובהסתוריא, ולראותם באספקלריא מאירה ובהירה, ולהוסיף דעת ויראת ה', ולהבין ולהשכיל ולעלות בתור אדם המעלה. ומעתה נדע היטב, מדוע דקדקה התוה"ק ביותר בנוגע לשני עמודי היהדות האלה: יציאת מצרים ומתן תורה, להזהיר על "המסרת". [והגדרת לבנך וגו' והודעתם לבניך ולבני בניך].

(*) אמר המביא לביה"ד, ראיתי להעתיק בכאן לשון הזהב של הרמב"ן ו"ל (סוף פ' בא) וז"ל: ועתה אומר לך כלל בטעם מצות רבות, מעת היות ע"ז בעולם מימי אנוש החלו הדורות להשתבש באמונה, מהם כופרים בעיקר, ואימרים כי העולם קדמון, כחשו בה' ויאמרו לא הוא, ומהם מכחישים ביריעת הפרטית, אמרו איכה ידע אל ויש דעה בעליון, ומהם שידעו ביריעה ומכחישים בהשגחה, ויעשו אדם כדני הים שלא ישגיח האל בהם ואין עמהם עונש או שכר, ואמרו עוב ה' את הארץ. וכאשר ירצה האל בעדה או ביחיד ויעשה עמהם מופת בשינוי מנהגו של עולם וטבעו, יתברר לכל בטול הדעות האלה כולם, כי המופת הנפלא יורה שיש לעולם אלוה מחדשו וידע ומשגיח ויכול, וכאשר יהי המופת ההוא נגזר תחלה מפי נביא, יתברר ממנו עוד אמתת הנבואה, כי ידבר האלקים את האדם ויגלה סודו אל עבדיו הנביאים, ותתקיים עם זה התורה כולה. ולכן יאמר הכתוב במופתים, "למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ" להורות על ההשגחה כי לא עוב אותה למקרים כדעתם, ואמר "למען תדע כי לה הארץ" להורות על החדוש כי הם שלו שבראם מאין, ואמר "בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ" להורות על היכולת שהוא שליט בכל אין מעכב בידו, כי בכל זה היו המצרים מכחישים או מסתפקים. אם כן האותות והמופתים הגדולים עדים נאמנים באמונת הבורא ובתורה כלה. ובעבור כי הקב"ה לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו ובנינו לבניהם לדור אחרון. והחמיר

אתם ראיתם — אשר עשיתי למצרים — ואשא אתכם על
כנפי נשרים — ואביא אתכם אלי. — ועתה" —

ז.

ועתה" — מה רבת הערך והענין היא זאת המלה: "ועתה"
בדבר ה' אל עמו! במלה הזאת מוסר ה' לנו לשקל במאזני שכלנו

וההמיר מאד בענין הזה כמו שחייב כרת באכילת חמץ ובעזיבת הפסח,
והצריך שנכתוב כל מה שנראה אלינו באמת ובאותות ובמופתים, על ידינו
ועל בין עינינו, ולכתוב אותו עוד על פתחי הבתים במוזות, ושנוכר זה
בפניו בבקר ובערב, כמ"ש (ברכות כ"א) אמת ויציב דאורייתא ממה שכתוב
למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך, ושעשה מוכה
בכל שנה. ולמען ידעו דורותיכם כי בסכות הושבתי את בני בְּהוֹצִיאִי
אותם מארץ מצרים, וכן כל כיוצא בהן מצות רבות זכר ליציאת מצרים,
והכל להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישכח, ולא יהיה
פתחון פה לכופר להכחיש אמונת האלקים, כי הקנה מוזה בוזו אחר
וקבעו בפתחו ונתכוון בענינה כבר הורה בחרוש העולם וכידועת
הבורא והשגחתו וגם בנבואה, והאמין בכל פנות התורה, מלבד שהורה
שחסד הבורא גדול יותר על עושי רצונו, שהוציאנו מאותו עבדות לחירות,
וכבוד גדול לזכות אבותינו החפצים ביראת שמו. ולפיכך אמרו הוי זהיר
במצוה קלה כבחמורה, שכולן חמורות וחביבות מאד, שבכל שעה אדם
מורה בהן לאלהיו, וכונת כל המצות שנאמין באלקינו ונודה אליו
שהוא בראנו, והיא כונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה,
ואין לעליון בתחתונים חפץ, מלבד זה שידע האדם ויודה לאלקיו שבראנו.
ומן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים (כמ"ש
לעושה נפלאות וגדולות לבדו, שאין בעל הנס מכיר בנסו) עהם יסוד
התורה כולה. שאין לאדם חלק בתורת משה רבנו עד שיאמין בכל
דברינו ומקרינו שכולם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים
בין ביחיד, אלא אם יעשה המצות יצליחנו שכרו ואם יעבור עליהם
יכריחנו ענשו הכל בנורת עליון (כמ"ש ראה נתתי לפניך היום את החיים
ואת הטוב ואת המות ואת הרע, ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך).
וכתב

אנו את התוצאות, אשר עלינו להוציא מההקדמה הנכבדה שהקדים, ולשפט בדעת צלולה ובהבנת הלב, מה תהיה תעודתנו עלי אדמות, אחרי אשר בחר ה' בנו מכל העמים כאופן נפלא ונסי כזה, ומה תהיה חובתנו, וכה יאמר: „אתם ראייתם וגו' ועתה?!" — שפטו נא, מה תהיה תעודתכם אחרי הצלה נפלאה כזו! והלא כל כבודכם ותפארתכם לפניכם ולא לאחרים, וכל הנפלאות, אשר עשה ד' עמכם במצרים ועל הים ובמדבר, הלא המה רק הכנה אל

וכתב עוד הרמב"ן (בפ' ואתחנן) וז"ל: והודעתם לבניך, אני מזהירך לשמור עצמך מאד מאד לזכור מאין באו אליך המצות, שלא תשכח מעמד הר סיני, מכל הדברים אשר ראו עיניך שם הקולות והלפידים, את כבודו ואת גדלו, ודבריו אשר שמעת מתוך האש, ותודיע כל הדברים אשר ראו עיניך במעמד הנכבד ההוא לבניך ולבני בניך עד עולם, ופירש הטעם כי השם עשה המעמד ההוא כדי שתלמדו ליראה אותו כל הימים ואת בניכם תלמדו לדורות עולם, א"כ עשו אתם ככה ואל תשכחו אותו. והנה קודם שזכיר הדברות שנאמרו שם הוזהר במצות לא תעשה שלא תשכח דבר מן המעמד ההוא ולא נסירה מלבנו לעולם. וצוה במצות עשה שנודיע בו לכל זרענו מדור לדור כל מה שהיה שם בראייה ובשמיעה. והתועלת במצוה הזאת גדולה מאד, שאם היו דברי התורה באים אלינו מפי משה בלבד, אע"פ שנואמו נתאמתה באותות ובמופתים, אם יקום בקרבנו נביא או חולם חלום ויצונו בהיפך מן התורה ונתן אלינו אות או מופת, יכנס ספק בלב האנשים, אבל כשתנוע אלינו התורה מפי הנבירה לאונינו ועינינו הרואות אין שם אמצעי, נכחיש כל חולק וכל מספק, ונשקר אותו, לא יועילו אות ולא יצילו מופת מהעניניו בעד זה, כי אנחנו היודעים בשקרנותו, זה שאמר שם (בעבור ישמע העם בדברי עמך) וגם כך יאמינו לעולם, כי כשנעתיק י"כ הדבר לבנינו ידעו שהי' הדבר אמת בלא ספק, כאלו ראוהו כל הדורות, כי לא נעיד שקר לבנינו ולא נחיל אותם דבר הבל ואין בהם מועיל, והם לא יסתפקו כלל בעדותינו שנעיד להם, אבל יאמינו בודאי שראינו כולנו בעינינו כל מה שספרנו להם עכ"ל הרמב"ן. (ועיין עוד מעטין זה בהכרזתו הורגני מעשה אלפס חלק ד' צד 82 ותורה נהת).

התעודה עצמה, אשר לפניכם, ואשר עליכם לשאף אליה כל ימי חייכם! והלא תדעו ותבינו, מה רבה התעודה! — ומה היא? אם שמע תשמעו בקלי — ושמרתם את בריתי — והייתם לי סגלה מכל העמים — כי לי כל הארץ — ואתם תהיו לי ממלכת כהנים — וגוי קדוש. כל הארץ, וכל אשר עליה מעשי ידי המה, אמר ה', וכלם, אם גם למראה עין לא יראנו, כ"א לקיומם ולא ישאפו, כ"א לשכלולם החומרי, ממלאים תפקיד מיוחד, אשר למענו באו לעולם, וכל אחד מהם אינו, כ"א חוליא אחת בשרשרת הבריאה, וכן כל העמים, אם גם המה ככל היצורים דאנת הקיום החומרי תעסיקם ושאיפתם לשכלולם הארצי תמלא כל בתי נפשם — מ"מ, שלא מטובתם ולמרות רצונם וכנגד שאיפתם המה ממלאים כל אחד תפקיד מיוחד בעולם, אשר שם להם הבוי"ש, וכל אחד מהם, אינו כ"א חוליא אחת בשרשרת ההסתוריא, וכל אחד מקרב את האנושיות, אם מעט, אם הרבה, אל תכליתה — „לי כל הארץ” — לתכלית, אשר שמתי לה, היא פועלת. אבל לכם, בני, יהיה היתרן והמעלה מכל העמים, שאתם תהיו כלכם מסורים, נתונים לי בכל מעשיכם ופעולותיכם, בכל דבריכם ותחבולותיכם, לעשות, בדעת ובבחירה חפשית, את רצוני, רצון קונכם, ארון כל הארץ. גוי אחד בארץ תהיו, אשר כל מטרתו ושאיפתו לא יהיה כבוד עצמו, גדולתו העצמית, תקפו העצמי, כי אם כבוד ד' וגדולתו ורוממותו, ותקון כל האנושיות במלכות שמים, — „לי סגלה מכל העמים” — ומה שם, אשר יקרא לכם אז? — „ממלכת כהנים וגוי קדוש”! — ממלכת כהנים — כלפי חוץ, לפרסם ע"י כל מומנטי חייכם את כבוד ה' ומלכותו בעולם, ככתוב: „ואתם כהני ה' תקראו משרתי אלקינו” [ישעיה ס"ב], „וגוי קדוש” — מבפנים, אשר כל דרכי חיינו הארציים מקודשים בקדושת תורת ה' ומצותיו, ולא ההנאה והתענוג יהיו משאת נפשו, כי אם התקרשות החיים, ולא הרכוש והקנין הכבוד והגדולה, יהיו אדיר כל חפצו, כ"א הצדקה והמשפט, החסד והרחמים, כי באלה חפץ ה'.

והייתם

והייתם לי סגלה מכל העמים כי לי כל הארץ".

כי הארץ וכל אשר עליה לי חמה, אנכי בראתים, יצרתים אף עשיתם לכבודי, ואנכי אדון כל הארץ, והאדם והעם, אשר ימסרו את עצמם לרשותי, לי חמה, ואין כל כח בטבע, ואין כל וכלת באדם, לנצח עליהם ולשלוט בהם; לי חמה סגלה, אשר לפני יכרעו כל הכחות והשלטונות, לי חמה—ואין לאחרים רשות עליהם. ולכן תהיו אתם תמיד נשואים על כנפי השנחתי, וכל מחסורכם ומשאלותיכם יהיו עלי, אני אפתח לכם את אוצרי ואשביע אתכם כל טוב, ואני אתנכם עליון על כל גויי הארץ. אבל כל המעלה הזו והכבוד הזה לא יתכנו רק — „אם שמעו תשמעו בקולי"—אם שמעו תשמעו — ככל דבר ובכל מקום ובכל שעה, ותהיו מסורים לדעתי ורצוני, ולא תסורו מכל הדבר, אשר אנכי מצוה אתכם ימין ושמאל, ושמרתם את בריתי, אשר כרתי אתכם: „להיות לכם לאלקים ואתם תהיו לי לעם.

— „ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה!" —

וישב משה את דברי העם אל ה'.

בשמוע משרע"ה את תשובתם וקבלתם, לעשות את כל אשר דבר ה', וישמח שמחה גדולה, כי כבר חשב, שהגיעו לתכלית השלמות הראויה והרצויה, ומעתה ידבר ה' אליהם בעצמו וכבודו, ולא יהיו זקוקים עוד לאמצעותו בינם ובין ה', כי לא יהיה בינו ובינם מאומה, שזה היה אדיר כל חפצו, ותתקיים משאת נפשו המהורה: „ומי יתן כל עם ה' נביאים!" וכבר היה מקוה לקבל תשובה מפי עליון. לאמר: „המיכו אשר דברו! מי יתן והיה לבבם זה להם כל הימים!" וכדומה. ומה נבהל משרע"ה בשמעו מפי עליון: „הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם". ר"ל, בעב הענן, באופן כזה, שיוכלו חושי העם לקבל, למען אשר יתברר להם בבירור חושי, שהקב"ה מדבר את האדם וחי, וכי הוא מדבר את משה, ותהיה עקר מטרת התגלות ה' על

על הר סיני, להתם בחותם אמת את הנבואה בכלל ונבואת משרע"ה בפרט, למען אשר ידע ישראל לדורות עולם, כי משה אמת וכל רבריו דברי ה' המה, וכל דברי נביאים אמת, — ולא לעשות אתי כל עם ד' נביאים. —

וַיִּגַּד מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֶל ד' —

וכמבקש ומתחנן לפני הקב"ה, שנה משה, את דברי העם עוד הפעם לפני ה' וכאילו אמר: והלא כה דבר העם כלו פה אחר, נעשה ונשמע! וכבר הגיעו למעלת מלח"ש, עושי דברו והדר לשמע קול דברו, וכבר התבכרו לשמע בעצמם את דבר ה' מפי עליון ואמצעותי ואפומרופסותי למה?!...

אבל כאן גלה [ה'] למשה, כי לא רק שלא הגיע העם עדיין לתכלית השלמות, ואדרבא השלמות מהם והלאה, ועדיין מרחק של אלפי שנים של חינוך והדרכה, של ייסור ונסיון, של התפתחות והשתלמות מפסיק בינם לתכלית השלמות, שיהיו ראויים, שישפוך את רוחו על כלם, וכל עם ה' יהיו נביאים וכאשר יתבאר:

ח.

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵךְ אֶל הָעָם וְקִדְשְׁתָּם וְגו' וְכַבְּסוּ שְׂמֹלֹתָם וְגו' וְהַגְבַּלְתָּ אֶת הָעָם וְגו'. —

כל אשר בשם ריליניא ודת יכונה, לא יצא, כי אם מחיק אותו הדור, שבו נתן, ואינם רק חותם תכנית דעות והשקפות אותו הדור על ה', על תעודת בנ"א וייחוסם אל ה' ואל החברה, וע"כ צריכות כל הדתות והריליניות, להתפתח ולהתקדם לפי המקום והזמן יחד עם כל התוצאות הקולטוריות אשר יצאו לפי שעתן מחיק האנושיות, כמו החכמות וחרשת המעשה והנימוסים. אבל התורה איננה תוצאת הכרת בנ"א באיזה זמן ובאיזו שעה, ואינה כוללת דעות והכרות הסכמות והשערות בנ"א בזמן מן הזמנים ע"ד ה' וע"ד דברי ועניני ה' ועניני בנ"א; ואדרבא היא נתנה מד' עצמו (אנא נפשאי כתבית יסנית), וכוללת

וכוללת רק מה שלפי רצון ה' צריך האדם, בכל עת ובכל מקום לדעת ע"ד ד' וע"ד הדברים, הנוגעים לד' או יותר טוב, ע"ד האדם ועל-הדברים, הנוגעים להאדם; ותחת אשר יתר הדתות הנהגות האדם ע"ד ה', תורתנו היא, תורת ה' ע"ד האדם. זאת התורה יחידה היא במינה, שלא היתה הורתה ולידתה מן העם עצמו, אשר למענו נתנה, זאת התורה היא הרליגיוז היחידה, שלא יצאה ממי בנ"א. ולכן היתה והנה ותהיה יסוד הקולטורא האנושית ומניעה את גלגליה. ולכן היא המעלה העליונה, העומדת מעל לכל השתלשלות והשתנות והתקדמות בעולם. ואדרבא כל הדורות משתלשלים ומתקדמים ומתקרבים אליה ושואפים להגיע אל תכליתה, והיא בעצמה, בכחה האלקי, תכשירם אל עצמה, ותנצח את כל המתקוממים כנגדה, ותביא את כל האנושיות לאמ, לאט אל מרום פסנתה, שהיא תכלית השלמות האנושית. זאת התורה, לא רק שלא יצאה מקרב העם, כי אם אדרבא התנגדה מתחלה אל העם, אשר בעבורו נתנה, ועליה היתה, להראות את כחה על העם הזה, אשר התייצב כנגדה בקשיות ערף, ורק ע"י מלחמות עזות במשך מאות בשנים רכשה לה את לבו. — זאת התנגדות העם, אשר בקרבנו נתנה התורה משכנה, הוא האותיות והמופת, בלתי אפשר להכחישם, על התורה מן השמים, הוא המופת, היותר ברור, כי התורה לא יצאה מן העם, כי אם באה אל העם. [ואמנם, לבל ימעה הטועה, כי אם אמנם לא יצאה התורה מקרב העם, אבל עכ"פ אפשר, שהמציאה משה, שהיה מחונן בחכמה רבה ובבינה יתרה, מלבד, ח"ו, אולי הקרימה התורה"ק סמוך למתן תורה את פרשת יתרו, המתארת לנו, איך יצאה לאור ההסתדרות הראשונה בקרב ישראל; איך ישב משה לבדו מכר ועד ערב, לשפט את העם, ונבל נבל גם הוא, גם כל העם, ולא עלה על דעתו מעצמו, לעשות איזה תקון או איזו הסתדרות, להקל מעליו ומעל העם, עד שהעירו חותנו על כך, ולמדנו איך ובאיזה אופן להסתדר. אות הוא, כי משרע"ה לא היה מסביר

מחיקק

מתוקק ולא היה כל כך מסוגל, לעשות הסתדרות ולחק חקים לעם, ובשום אופן אי אפשר, שהמציא הוא מדעתו תורה שלמה ומשוכללת, עם חוקים טובים ומשפטים ישרים ככל התורה הזאת].

ולמען העמיד את העם על העיקר הזה לשעה ולדורות, נצטוו בני, אולי, אז לפני מית על ההתקדשות וההגבלה. עיי מצות ההתקדשות הביע הקב"ה להם, והיו הם צריכים להביע לעצמם, כי לא כאשר הם עתה, ראויים הם לקבל את התורה, כי אם עיי נמירת דעת שלמה וקבלה גמורה, להתקדש ולהטהר ולחדש בקרבם לב חדש ורוח חדשה, כפי דרישת התורה, יהיו ראויים לקבל את התורה. ועיי כבוס הבגדים הביעו לעצמם, כי עליהם להסיר מעליהם את הבגדים הצואים הרוחניים, שהיו עליהם, ולהתלנש בלבוש הקדושה והטהרה. ואמנם לבל יחשבו, אחרי ההכנה וההתקדשות, אחרי הטהרה וההתחדשות, כי כבר עלו על מרום פסגת הקדושה והמעלה, נצטוו על ההגבלות, למען הביע להם, כי גם אחרי כל ההכנות, אם כי נתעלו מעלות הרבה, עדיין המה עומדים בתחתית ההר, ומוגבלים המה ומרוחקים מרחק רב מן השלמות, השוכנת עם התורה בראש ההר, ועדיין השלמות מהם והלאה ומהם ולמעלה, ועדיין אך מרחוק יראוה, ועליהם לשאף אליה ולהתאמץ להסיר את ההגבלות ולהגיע אל רום מעלתה, וכאילו אמר להם הקב"ה בהגבלותיו אלה: „מיעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו?.. נמצא עיי שתי מצוות אלה, עיי מצות ההתקדשות ומצות ההגבלה, הודיעה התורה גלוי לכל הדורות, מה רב המרחק, אשר בין המדרגה הרוחנית והמוסרית של העם באותה שעה, לאותה של התורה, אף אחרי שכבר ענו כלם קול אחד ואמרו: „נעשה ונשמע!.. ויתיצבו בתחתית ההר. —

א"ר אבדימי ב"ח ב"מ, מלמד שכפה הקב"ה עליהם ההר כניגית ואמר להם, אם אתם מקבלים את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, אראב"י מכאן מודעא רבה לאורייתא, אמר רבא אעפ"כ הדור

הדור קבלוה בימי אהשורש דכתיב קימו וקבלו היהודים, קימו מת שקבלו כבר [שנת פ"ט].

אמנם כן, רחוקים היו בניי מדרישות ושאיפות התוה"ק מרחק גדול, מרחק של אלפי שנות חנוך ונסיון, כנ"ל, מ"מ אחרי כל הנסיונות הרבים והעצומים ואחרי כל הנסים והנפלאות, התשועות והמלחמות, שעשה הקב"ה לעיני כל ישראל במצרים ועל הים ובמדבר, ואחרי כל ההכנות וההתקדשות, שנצטוו בם לפני מעמד הר סיני, אילו בהופיע הקב"ה עליהם בכבודו עם רבותים אלפי שנאן, לא התנשאו ממעל להבלי העולם ותעתועיו, לבזות את כל תענוגות ושאיפות וחמדות בני האדם בעיניהם ובלבבם, ולהקיר רק את קרבת האלקים ועבודתו, את עשיית רצונו והחליכה בדרכיו—אז לא היתה להם עוד שום תקוה לאחריתם, שיגיעו בזמן מן הזמנים לתכלית השלמות, הצירוף והמעלה, אשר חפץ בהן ה', ושם היתה קבורתם(*) .

וזהו מליצת חז"ל, שכפה עליהם הקב"ה ההר כגיגית, ואמר אם מקבלים אתם את התורה מוטב, ואם לאו—שגם עתה, בהופיע, עליכם בכבודי, תמצאו בלתי מוכשרים, להתרומם ולהתנער משפלות האנושיות הרגילה ולקבל את התורה בזרועות פתוחות, — שוב אין תקוה טובה ואחרית נשקפת לכם, ושם תהא קבורתכם(**) .

אראב"י מכאן מודעא רבה לאורייתא — אחרי אשר, כפי מה שבארנו, לא היו ישראל עדיין ראויים ומוכשרים בעצם לקבל

(*) וכמו שמצאנו, שאמר הקב"ה למשרעה אחרי חטא המרגלים: **כי כל האנשים הרואים את כבודי ואת אותותי אשר עשיתי במצרים ובמדבר וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי—אם יראו את הארץ.** (***) ומה שדקדקו רבים, מדוע נאמר כאן **שם** ולא **פה**, לכאורה אינו דקדוק, שהרי הדברים שומו בפי הקב"ה, שהיה כניכול, על ההר, ובדבריו אל בניי, העומדים בתחתית ההר, צריך היה לומר: **שם** לא — **פה**.

את התורה ולקיימה, ורק ע"י הופעת ה' עליהם בכבודו וגדלו, התרוממו למעלה ממצבם הנורמלי, ויתקרבו אל ה' התקרבות פתאומית, וידבקו בו לפי שעה, ויהיו מותאמים אז אל התורה הק' בכל עניינה, — הלא ידוע, כי מצב בלתי נורמלי לא יתקיים, וכעבור רושם היום היו מוכרחים ע"י טבעם, לשוב לאופן האמתי, להיות העין רואה והלב חומד והנוף עושה, — מי יוכל לבקש מידם, מדוע קבלתם את התורה ולא תקיימות, אם [הקבלה לא היתה רק מתוך רושם הופעת ה' עליהם, וכאמור.

אמר רבא, אעפ"כ, הדור קבלוה בימי אחשורש, שנאמר קיימו וקבלו, שאז כבר היו בני למודי נסיון, ויקבלו את התורה מתוך הנסיון ומתוך הכרה, ואחרי קבלה כזו שוב במלוא כל המענות והאמתלאות ואין לנו אלא לעשות את כל דברי התורה הזאת.

ז.

ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קולת וברקים וענן כבד על ההר וקול שופר חזק מאד ויחרד כל העם אשר במחנה. — בחודש השלישי הוא חודש סיון, — השמים נראים במהרה, החמה בתקופתה, כל רוח לא יפוח, עלה לא ינוע, והנה בהיות הבקר, בקר לא עבות*) ענן כבד נראה על הר סיני, ברקים האירו תבל אף חצצים יתהלכו, קולות רעמים עם קול שופר חזק מאד ישמעו, ותהי לחרדת אלקים. קולות רעמים, שלא נבראו אלא לפשט עקמומיות שבלב, באו להרגיש את העם, למען תהי יראת אלקים על פניו, לבל יחטא, וקול השופר, לעורר את רגשי קודש, הנרדמים בנפש האדם, ולהעלותו ממעל לחיים הארציים, הרגילים והפשוטים אל הי אצילות ודבקות בד' ובעבודתו. קולות טבעיים אדירים עם קולות מוסריים חזקים התלכדו ובאו כאחת, למען דעת כל העם, כי

הכל ממקום אחד יהלך ואליו הוא שואף תמיד, החיים הטבעיים והמוסריים אחוזים ודבוקים יחד, לא יתפרדו, ולתכלית אחת ישאפו; למען דעת כל העם, כי ה' הוא האלקים, אדון הטבע והנפש, העליונים והתחתונים אליו ישמעו וכלם כאחד, ובראשם האדם בעליונותו ובתחתוניותו נבראו לכבוד קונם, ונקראו לעשות רצונו, העתיד להתגלות עתה ע"י התוה"ק. —

ויתרד כל העם אשר במחנה, — עוד כל העם במחנה, מקורשים ומטוהרים ונכונים ליום השלישי, לבשו חרדות מפני פחד ה' ומתדר נאוונו, ברדתו על הר סיני ובהגלותו ללמד לעמו תורה ומצוות, אבל — לא ברעם ה'!

ויוצא משה את העם לקראת האלקים מן המחנה ויציבו בתחתית ההר. — והר סיני עשן כלו וגו' ויתרד כל ההר מאד. — תהת הרושם הכביר הזה הוציא משה את העם לקראת האלקים, — אף דתקרבו אל ההר ויכונו את לבם לקראת האלקים אז נכתלקה התדרה, ותחתה באו עוז וחרדה ומנוחה שאננה; אחרי הרעם והקולות, הטהרו פני שמי נפשם, ואור ה' עליהם זרה. הקולות לא חדלו, הברקים לא אספו נגהם, ואש גדולה, בוערת עד לב השמים על ההר, ויעל עשנו כעשן הכבשן. ויתרד כל ההר מאד! ארץ יראה, רגזה וחלה מפני ה', ובריות בראשית חרדו ממנו, ובני ישראל "התיצבו" בתחתית ההר ולבם נכון, ורוחם נשא אל ה', אל אל בשמים. — לא באש ה'!! —

ויהי קול השופר הולך וחזק מאד משה ידבר והאלקים יענו בקול. וירד ה' על הר סיני אל ראש ההר. —

ויהי קול השופר הולך וחזק מאד" — בשופר גדול יתקע וקול דממה דקה ישמע, ומתוך הדממה הדקה — משה ידבר והאלקים יענו בקול, — [למען ישמע העם בדברי עמך] — אז — וירד ה' על הר סיני אל ראש ההר" — אז נגלה כבוד ה' אל כל העם. אז ראו את כבוד ה' ועמו רכב א' רבותים אלפי שנאן, אשר באו לקבל פני בני

בני אדם, קרוצי חומר, אשר התקדשו והטהרו ויכונו לכם בקדושה ובטהרה, באימה וביראה אל ה', אשר ירד אלמדם תורה ומצוות ולכרת עםם ברית עולם. אלפי שנאן אלה הביאו כלם כתרי הוד [סנה ס"ב] ועטרות לראשי בני אדם, אשר ע"י קריאתם הגדולה: ,נעשה ונשמע!" נכנסו אל חוג מה"ש, גבורי כח עושי דברו לשמע בקול דברו" [ס"ב], ועוד נתעלו עליהם, כי ירד ה' ממרומים, לשכן כבוד בתוכם. עתה הכירו ישראל את ערכם בעולם, ואת המקום הגדול שהם תופסים בהבריאה; עתה הכירו את שפלותם ואת מעלתם: את שפלותם, בהיותם שקועים בהבלי העולם הזה לשם תכלית, לאכל ולשתות, לאסוף ולכנס ולהתהדר בהידור חיצוני, ואת רום מעלתם בתור עובדי ה' ראשונים במקלות היצורים העליונים והתחתונים, משרתי ה' ועושי, רצונו. עתה למדו ליראה את ה', בראותם: את מחנות רבי רבבות קדושים עומדים ברתת בזיעה ובחלחלה לפני אדוניהם, ה' צבאות, ועושים באימה וביראה רצון קונם ולא ישנו את תפקידם, ומשמיעים ביראה דברי אלקים חיים ומלך עולם ומדקדקים בהם עד כחוט השערה, וכלם מקבלים עליהם עומ"ש בנעימה קדושה, וכלם פותחים את פיהם בקדושה ובטהרה בשירה ובזמרה ומברכים ומשבחים וגו'. וכשמעם את קול שירת מקהלות רבבות אלפי מה"ש, התעוררו כל נימי נפשם היותר עדינים, להנעים זמירות לד', אז נכספה גם כלתה נפשם אל ה' ודוגמת מה"ש התרוטמו והתעלו גם המה אל ה' בקדושה ובטהרה, באימה וביראה, באהבה ובשמתה, ובהיות ה' אז קרוב אליהם עד מאד ואורו הגדול והקדוש שואף זורח עליהם, הולך ואור, דבקו בד' בכל לבבם ובכל נפשם; אז פסקה זוהמתן הארציית ובטלו חושיהם הטבעיים, והיו רואים בלי עין ושומעים בלי אזן, רואים את הנשמע ושומעים את הנראה אז השינו השגות נפלאות עד אין חקר, נפתחו לפניהם השמים ושמי השמים, ונגלו לפנייהם הארץ ומלאה, הימים וכל אשר בהם, ויראו, כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד.

„וידבר אלקים את כל הדברים האלה“—

אז נשתתקו עליונים ותחתונים, שור לא געה, אריה לא שאג, צפור לא פרח, שרפים לא אמרו קדוש, אופנים לא עפו, הים לא נזדעזע [שמ"ר כ"ט] „ה' דבר" — הכל נעשה און לשמע. ונעימות והרמוניא נפלאה שררה אז בכל הבריאה כלה [כל העולם כלו נתמלא בשמים, שנת פס], ובנ"י כשמעם את קול דברי ה', הניעה דבקותם עד הקצת, ומרוב דבקותם ונעימותם נתפרדה החבילה בין גופם ונשמתם, וכנר בפני האבוקה וכברזל אחרי אבן השואבת נמשכה נפשם אל ה'—[נפשי יצאה בדברו—ס], עד אשר הזיל ה' עליהם טל של תחיה וישובו ויחיו.

ר' פינחס אומר, כל אותו חדר ששמעו קולו של הקב"ה בחר סיני זכו לחיים כמה"ש, לא ראו טיפת קרי בימיהם ולא משלו בהם כל מיני כינים, ובמותם לא שלטה בהם רמה ותולעה, אשריהם בעוה"ז ואשריהם בעוה"ב. ועליהם הכתוב אומר: „אשרי העם שככה לו“ [ד"ה א' פ' מ"ה].

וכל העם רואים את הקולות וגו' ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלקים פן נמות; ויאמר משה אל העם אל תיראו כי לבעבור נסות אתכם בא האלקים ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו. —

ובמשנה תורה: קרב אתה ושמע וגו' ואת תדבר אלינו וגו' ושמענו ועשינו; וישמע ה' וגו' ויאמר ה' אלי וגו' הטיבו כל אשר דברו; מי יתן והיה לבכם זה להם וגו' [דברים י].

הנה יש לנו כאן עתי תשובות על דברי העם, תשובת משה אליהם, ותשובת ה' אל משה, וכמדומה שה' ומשה החליפו מענותיהם: והלא כבר הגיד ה' למשה קודם מ"ת, כי תכלית התגלותו על הר סיני היא: „למען ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם“ לברר

לברר לכל העם, לא בבירור הניוני, מופתי, כי אם בבירור חושני, את אמתת נבואת משה בפרט, ואמתת הנבואה בכלל, למען אשר יתברר לעם, למען אשר יכירו וידעו כלם, כי ידבר א' את האדם, לא נפלאה היא ממנו ולא רחוקה, וכי אותו הפה, שדבר עמם עשרת הדברים, הוא שדבר עם משה את כל דברי התורה והמצוה, אשר צוה להורותם. אילו לא היה משה הענו מאד ככל האדם, בשמעו את דבריהם אלה, ובראותו, כי נתקיימו דברי ה', שיהיה הוא העומד תמיד בין ה' ובין ישראל, והוא יהיה המורה טבל העם, הדגול מרבכות אלפי ישראל, ומכל ישראל לא יכשר לשמע את קול ד', כי אם הוא לבדו, והכל יהי כפופים לו, ועומדים לפניו, היה ראוי שיאמר הוא: „הטבתם אשר דברתם שובו לאהליכם, ואני אחיה העומד עם ה' ולה' היה ראוי לאמר: אל תיראו מפני הקולות והאש הגדולה, כי רק בפעם הזאת, למען תהיה יראתי על פניכם, החרדתי אתכם את כל החרדה הזאת, אבל אם תהיו יראים אותי, אז תשמעו את קולי ולא תחתו!" אבל זה האיש משה, ש"ואנחנו מה" שלו לזהו בכל דרכיו, ונתן אותותיו אותות בכל דבריו ומפעליו ומלא את חללו של נפשו, ותמיד היה טעפה: „מתי יהיו כל עם ה' נביאים", כנ"ל, הוא אמר להם: „אל תיראו! התחזקו ויראו את ה', ותשמעו את קול ה', כמוני ולא תראו פן תמותו!" ואף ה', הוא שאמר: „הטיבו את אשר דברו, לך אמור להם שובו לכם לאהליכם, ואתה פה עמוד עמדי!"

אז"ל: כחוט השני שפתותיך — זה הקול שלפני הרבור — ומדברך נאווה — זה הקול של אחרי הדבור — הטיבו את אשר דברו — רחב"א וב"ק, ח"א, הטבת כהטבת הנרות, וח"א, הטבת כהטבת הקמרת [שג"ר ד'] .

אם אמנם היה הקול שלפני הדברות: „כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע!" נתן כבוד ותהלה למי שאמר, ובזה ישתכחו ויתהללו בני"א, קרוצי חזר, שכוננו למעלת מה"ש המצטיינים בזה שהם עושי דברו

דברו לשמע בקול דברו, [כחוס השני ש פתותיך—זה הקול שלפני הדבור], אבל בד"א אילו באמת הגיעו לאו תה המעלה והשלמות של מה"ש להיות כן המיד, גם בשובם לאהליהם, עושי דבר ה', ושומע דברו, אז היה נאה להם להשתמש בלשון שמה"ש משתמשים בו, והקב"ה היה מנענע להם בראשו ואומר: "הטיבו את כל אשר דברו". מי יתן והיה לבכם זה להם כל הימים! אבל עכשו, שאף אם התנשאו לפי שעה, ממעל לשפלות אנושיות, מ"מ, עדיין היו רחוקים מרחק רב ממעלת ושלמות מה"ש, כאשר הוכיח סופן על תחלתן, שזנתה כלה בקרב חופתה, יותר נאה היה להם הקול שלאחר הדבור: "קרב אתה ושמע וגו' ואת תדבר אלינו וגו' ושמענו ועשינו". כי אם מעו בעצמם לפני המעמד הגדול והנכבד ודמו, כי כבר הגיעו לזבלית השלמות, נזכחו אח"כ, כי השלמות עדיין מהם והלאה ויזכחו לדעת, כי לא להם להשתמש עדיין בלשון שמה"ש משתמשים בו, וכי לא יוכלו לקבל עוד את דבר ה', בלתי אמצעי, ולכן בקשר משרע"ה: "קרב אתה ושמע וגו' ושמענו ועשינו" [ומדברך נאווה—זה הקול שלאחרי הדבור]. וע"ז ענה ה': "הטיבו את כל אשר דברו", בין מה שמכירים את עצמם בלתי ראויים, לשמע את קול ה' בלי אמצעי, בין מה שאמרו: "ושמענו ועשינו", ולא—נעשה ונשמע! והלואי שיקיימו, ושמענו ועשינו, שישמעו היטב ואח"כ יעשו, ומסיים בה המדרש, חד אמר הטבה כהטבת הנרות, — ר"ל. אם כי לכאנורה יותר טוב ויפה היה לישראל, אילו זכו לשמע את כל התורה כלה מפי הנבורה, אבל באמת לא כן הוא, אילו שמעו כלם את כל התורה מפי הנבורה, אז מספר הדעות, היה מספר התורות בישראל, וכל אחד ואחד מישראל היה מסביר את דבר ה' לפי הבנתו, וכל אחד בונה במה לעצמו, ואומר כך שמעתי מפי הנבורה, ואם יאמר לו אדם: שנית! הוא ישיב לו, כמוני במוך שמענו מפי עליון, ומאי אולמא דידך מדירי, אבל עכשו, שקבל משה לבדו את כל התורה במהרתה ובשלמותה — ונבואת משרע"ה הלא

הלא נתאמתה אצלם, ע"י התגלות ה' על הר סיני, למדי — והמה קבלו עליהם, ושמענו ועשינו" עפ"י הרב, לא היו כל מחלוקת ושינוי דעות אפשריים בתורה, בדור ההוא, וגם אח"כ, מסר משה את התורה, כאשר קבלה לאחד מיוחד, שמצאו ראוי לכך, ואשר סמך ידו עליו עפ"י ה' ונתן מרוחו עליו, ומצות ה': "אליו תשמעון!" באה למלא אחריו, והמה בעצמם קבלו עליהם: "כאשר שמענו אל משה כן נשמע אליך". וכן מסר איש לאיש וקבל איש מפי איש, עד משרעה, זבני שמעו אליהם, כאשר קבלו עליהם: "ושמענו", ע"כ השתמרה התורה בטהרתה ובשלמותה, ולא היה עד אחרית ימי הבית השני, שנתרבו אז תלמידים, שלא שמשו כל צרכם, שום מחלוקת בתורה זבמצוה, וגם אח"כ, כשנתחדשו מחלוקות בתורה, באה ההלכה זהכריעה, עד אשר נעשתה כל התורה שבע"פ, כשלחן ערוך לפני בני ישראל, עד עולם.

וזהו שאמר: "הטבה, כהטבת הגרות" — ר"ל, כשם שהטבת הגרות באה, כדי להצהיל את אור הגרות, ושלא תהא האור מסכסכת בפתילה, ויתנו הגרות אור בהיר וזך, אשר יאיר עינים, כך ע"י קול שלאחר הדברות, שקבלו עליהם לבקש תורה מפי רב, ולשמע אליו וזעשות ככל אשר יורם ויצום, זכו בני לאותה המרגליות הטובה להמזהירה, שעם בני מצוינים בה מעולם, היא — אמונת חכמים. כמה הוא הישראלי מדקדק בדברי חכמיו ורבותיו, כחוש השערה, כמה הוא מפלפל ונושא ונותן בהם, כמה הוא שוקל אותם כשוקל את הזהב, וכל קרבן לא ינדל בעיניו: אונו, והונו ורצונו הכל במלים זמבומלים בשביל סברא אחת של אחד מרבותיו בהלכה; כמה אמן הלב, כמה גדולת הרוח דרושים לזה, ומחזקן זכו לכל זה, מאותו הקול שקראו אז במעמד הר סיני: "ושמענו ועשינו!" יודע כל איש, יודעת כל אשה מישראל, כי כל דברי רבותיו, תורה הטה, והמה ודרכיהם ודבריהם קודש, וד' אתם, שהרי הסכים הקב"ה על ידם בקראם את הקריאה הנ"ל, ואמר: "הטיבו אשר דברו, מי יתן והיה לבכם

לבבם זה להם כל הימים!" והודות לקול יעקב זה, האיר אור התורה, והניחו נרות המצוה בישראל אלפי שנים, וכל הרוחות שבעולם לא נצתום ולא כבום. והאור, אור התורה, מה נך ובהיר הוא, ומה מתוק לעינים!

"וה'א, הטבה כהטבת הקמרת", ר"ל, כמו שהקול: "הדק היטב" היה יפה לבשמים, להוסיף תת ריח טוב ונעים, כן היה קול דבר, בני' של אחר הדברות: "ושמענו ועשינו!" יפה לתורה, כי ע"י לימוד הרב עם התלמידים, ע"י דבוק חברים ופלפול התלמידים, כל הלכה והלכה מתדקדקת היטב הדק, ונותנת ריח טוב ונעים, כריח השדה אשר ברכו אלקים, לאדם מישראל, שהוא עמל בה, שכל מה שאדם עמל וממשמש בדברי תורה, הוא מוסיף למצא בה טעם וריח טוב, ענג ונח"ר. ולא עוד אלא שכל הזוכה ללמוד תורה לשמה, ולדקדק בדברי החכמים, רבותינו ז"ל, הוא זוכה לכל הדברים, שטנו חכמים, וכל מה שמוסיף לברר וללבן את דבריהם, להלכה ולמעשה, הוא מוסיף להתבשם מריח הבשמים האלה, והכל נהנים ממנו, עצה ותושיה וכו'.

ומסיים שם המדרש עור: "באותה שעה התחיל משה משבחן וגו', אלף המנן—כל אותן האלפים והרבבות, שעמדו לפני הר סיני והגנתי עליהם, לא הגנתי עליהם. אלא בזכות אותו הבא לאלף דור, ולא אתם בעצמכם נתליתם בו, אלא כל שלישי הנבורים, כל מי שיעמוד ויתגבר על יצרו, כגון משה בשעתו, דוד בשעתו, עזרא בשעתו, כל דורן נתלה בהן".

יא.

ידרש ר' סימאי, בשעה שהקדימו ישראל נעשה לשמע, באו ס' רבוא של מאה"ש ולכל אור"א מישראל קשרו לו שני כתרים [ככתרו של אה"ר, מדכ"י], אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע, וכיון שחטאו

שחטאו ישראל בעגל, ירדו ק"כ רבוא של מלאכי חבלה ופרקום שנא' הורד עדיך מעליך; אר"ל ועתיד הקב"ה להחזירם לישראל, שנאמר ופרווי ה' ישובון ושמחת עולם על ראשם (שנת פ"ה).

כבר רמזנו לעיל [ידיה 6, ה'], שבעת מ"ת זכה ישראל לשוב למעלת אה"ר קודם החטא [6—ס'] ונכתר בכל האורות והמעלות הרוחניות, והכבוד שהי' לאה"ר קודם החטא*).

ואמנם, כמבואר לעיל (6), עדיין לא היתה העטרה הולמתם וכיון שחטאו נתפרקה מהם, ושוב לא זכה לה הכלל כלו, כי אם יחידים ע"י הרבה שנות עמל ויגיעה רבה בתורה ובדרכי החסידות והפרישות. אר"ל, ועתיד הקב"ה להחזירם לישראל. —

וכמו באה"ר, אחרי החטא, קרא לו הקב"ה, "איכה ו'". איך הוית' [ידיה 6 ד'], לבל ישכח את כבודו ואת רום מעלתו, ואת תפארת גדולתו, שלפני החטא, וישאף ויתגבר ויתאמץ, לשוב אל כבודו וקדמותו, כן הזהירה תורה את ישראל אחרי החטא: רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך, ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך והורעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב" — ולא הזהירה התורה כאן על הדברים, אשר שמעו, כלומר, על התורה והמצוה עצמן, כי אם על "הדברים", אשר ראו" עיניהם. כלומר על המצב הנפלא והמרומם, שנמצאו בו אז, שהיו רואים את הנשמע [הדברים אשר ראו עיניך]. ועל היום, כלומר, על "רושם היום ההוא". ואם כי לא זכינו להשאיר על אותה המעלה הנכבדת והנפלאה, אבל עכ"פ זכרה לא יסור מלבבנו, כי בנפשנו הוא [ושמר נפשך מאד], זכר נזכר תמיד את המצב המרומם, ונתגעגע אליו תמיד, ונפשנו נחלים תלהט, לשוב

לקדמותנו

(*) בתו"ס שם ד"ה שני פתרים כתוב: "של הוד" הוי, וכמדומה שדא ודא אחת היא, שהוראת "הוד", היא ג"כ שפע הארה רוחנית שכלית עליונה השואפת וזורחת על נפש האדם ומפלשת ויוצאת דרך עיבי חומר, כמ"ש ונתת מהודך עליו, עירש בתו"ס.

לקדמותנו, לאותו הכבוד ולאותה הגדולה, שהנחילנו והטעימנו הקב"ה או, לא נחליפנו בכבוד מדומה ובסגולות מלכי ארץ, ולא נמירנו בהנאות ותענוגות של הבל, וכל חפצי העוה"ז לא ישוו לנו, בזכרנו כל מחמדיו אלה מקדם. כל עוד אשר זכר, היום עוד חי בלבב בן ישראל, כל עוד אשר רושמו לא נמחה מנפשו, בטוח הוא, כי לא יתפתה [ללכת אחרי תעתועי העולם, ודמיוניו וכוביו לא יוצלחו עליו, וקסמיו וכשפיו לא יוליכוהו שולל, ואם יכשל ויבא לידי חטא, ישוב מהרה אל ה'א. אבל אוי לו לבן ישראל, כי ישכח את מצבו ביום" הגדול ההוא -- הרשת פרושה לרגליו תמיד! ... והודעתם לבניך ולבני בניך? וגו' לכן אב ישראל, דע את חובתך, דע את אשר לפניך, לא די לך, כי לבבך נאמן את אל ואת תורתו, עליך לדאג, ועליך מוטל, להזהר, לבל ינתק חבל היהדות, ונפש בניך ובני בניך, אם יסורו מדרך ה', מידך יבוקש! בבקר, בעוד הילד באביו, זרע את זרע ה' בלב הילד והילדה, נטע בלבם נטעי נעמנים, פרח, הר סיני, צייר בלבם הפתוחה ובנפשם השתורה ציורי קודש מהדברים, [אשר ראו עיניך, רשם בלבם זכר, היום" הגדול ההוא, חנכם, חכמם, גדלם לתורה ולתעודה, גם כי יזקינו לא יסורו מהן! —

וכמו באה"ר אחרי החטא, ואחרי הטרדו גם מנ"ע, הפקיד ה' שומרים, את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת, לשמר את דרך עץ החיים, לבל תאבד כרבות הימים [סס-ס], כן הפקיד ה' את השומרים האלה בישראל, אחרי החטא, ה"ה הברכות — והקללות, הכרובים — והחרב, לשמר את ישראל, לבל יאבדו דרך עץ החיים וישבו אליה באחרית הימים. ולא עוד אלא שהתורה עצמה נתן בה הקב"ה שלש בחינות, מסוגלות לחנך בהן את בני האדם, ולהדריכם בדרך הישרה, כי נמשלה התורה למטרה [יערף כמטרה לקחי], למש"אש-דת; הלא כה דברי כאש, נאם ה', ולפטיש [וכפטיש יפוצץ סלע]. למטרה — אם לב האדם, נמשל לצמח הארמה, שהוא נכון תמיד לקבל

לקבל בתשוקה את שפעת המטר, ופיו פתוח תמיד, לשתות בצמא את ברכתו, כן שותה בצמא את דברי התורה, אז התורה נמשלה למטר, לבא כמים בקרבו, לגדלו ולהאדירו, לקדשו ולטהרו, לרוממו ולנשאו, עד כי ידום ונשא וגבה מאד.

לאש—אם האדם מקשה את לבו כברזל, ומשים מצחו כנחושה, מלקבל את דבר ה', אז התורה היא כאש, להגות סינים ממנו, ע"י צירוף, ולהוציא ממנו כלי למעשהו, כחפץ יוצרו, ע"י היתוך ועיבוד. אמנם, אם נמשל לב האדם לסלע איתן, לבלתי קבל אל תוכו את השפעת התוה"ק, ולבלתי קבל שינוי צורה ע"י צירוף והתכה, והוא מתנגד לדרישות התוה"ק, לחקיה ומצותיה ומשפטיה בקשיות ערף—אז התוה"ק היא כפטיש—תדוק הרים ותפוצץ סלעים, תזרם ורוח תשאם, ולא יכירום עוד מקומם.—

ובכן בשליטת התורה בשלש בחינותיה בקרב ישראל ובעמים, תביאם לאט לאט, לידי הכרה והשתלמות ולהתאמה לכל חפצי ודרישות התורה, וגם כל הגויים ילמדו לדעת וליראה את ה', ויתגדל ויתקדש שם ה' בעולם, ואז תוחזר העטרה ליושנה. עתיד הקב"ה להתוירם לישראל שנא, ופרויו ה', למורי הנסיון—ישובון—ואין שובה אלא תשובה שנא שובה ישראל עד ה"א—ושמחת עולם—שמחה שמעולם, שהיתה בעת פריאת עולם, על ראשם—ולעולם. ואז, בהגיענו אל תכלית הצירוף ע"י התורה והנסיון, נשוב לאותו המצב המרומם, שהיינו בו, בעת מתן תורה, כמ"ש: וראו כל בשר יחדו כי פי ה' דבר—ר"ל, שאז נהיה עוד רואים את הנשטע, [נפס"ח, ע"ן ס—], אבל תחת אשר במ"ת לא היה זה המצב רק מצב עובר, יהיה אז קיים לעולם.

